

Παρέμβαση του Γιάννη Καλογήρου Καθηγητή ΕΜΠ¹ και, στην ημερίδα του ΣΕΒ με θέμα:

«Παραγωγική ανασυγκρότηση με καινοτομία: Μια σύγχρονη βιομηχανική πολιτική για την Ελλάδα» (17/12/2013)

Καταρχήν, **θα ήθελα δώσω συγχαρητήρια** σε όλο αυτό το καταρτισμένο και εξειδικευμένο ανθρώπινο δυναμικό που κινητοποιήθηκε για την πραγματοποίηση της ερευνητικής δουλειάς που παρουσιάζεται στη σημερινή ημερίδα. Συνεργάστηκαν στο πλαίσιο που διαμόρφωσαν το ΙΟΒΕ, το Εργαστήριο Βιομηχανικής και Ενεργειακής Οικονομίας του ΕΜΠ και ο ΣΕΒ για μεγάλο χρονικό διάστημα άνθρωποι από τον επιχειρηματικό τομέα, τα πανεπιστήμια, τον ερευνητικό χώρο αλλά και άνθρωποι, οι οποίοι διαμορφώνουν ή επηρεάζουν την άσκηση πολιτικής από τη δημόσια διοίκηση. Άλλωστε, γνωρίζουμε ότι η ανάπτυξη είναι το αποτέλεσμα της κινητοποίησης όχι μόνο χρηματικών πόρων αλλά κυρίως ανθρώπινου δυναμικού.

Θεωρώ ότι μια από τις σημαντικές ελλείψεις στην Ελλάδα της κρίσης είναι η **απουσία στη θεματολογία της δημόσιας ατζέντας** του ζητήματος της σύνδεσης της οικονομίας με την τεχνολογία και καινοτομία, όπως τόνισαν στις παρεμβάσεις τους και ο Πρόεδρος καθώς και ο Αντιπρόεδρος του ΣΕΒ. Πιο συγκεκριμένα, το επίκεντρο της δημόσιας πολιτικής και κυρίως του δημόσιου διαλόγου έχει προσδιοριστεί στο ζήτημα της αναγκαίας δημοσιονομικής προσαρμογής και σε κάποιες διαρθρωτικές αλλαγές, συνήθως γενικού και αρχετυπικού τύπου, κάποιες από τις οποίες προχώρησαν και κάποιες έμειναν στα χαρτιά. Αντίθετα με ότι συμβαίνει σε άλλες ευρωπαϊκές και όχι μόνο χώρες, δεν αποτέλεσε αντικείμενο του δημόσιου διαλόγου και πολιτικής η αναζήτηση ενός νέου μοντέλου ανάπτυξης με επίκεντρο τη γνώση, την τεχνολογία και την καινοτομία και την επιχειρηματικότητα που βασίζεται στη γνώση. Το γεγονός αυτό είναι ιδιαίτερα αρνητικό, καθώς η κατηγορία των διαρθρωτικών αλλαγών που περιγράψαμε δεν αρκεί για την ανάκαμψη μιας οικονομίας, ιδίως μιας οικονομίας του τύπου του δικού μας, η οποία και στα χρόνια της σημαντικής οικονομικής μεγέθυνσης είχε ένα πρόβλημα με το τεχνολογικό και καινοτομικό περιεχόμενο των δραστηριοτήτων της, όπως είχαν επισημάνει και σχετικές έρευνες στον ελληνικό χώρο, αλλά και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

---

¹ Ο Γιάννης Καλογήρου είναι Επιστημονικός υπεύθυνος των προγραμμάτων «Έρευνα στις Επιχειρήσεις για την πρόβλεψη των μεταβολών στα περιφερειακά παραγωγικά συστήματα στις τοπικές αγορές εργασίας» και «Στρατηγική Μελέτη για την ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού και την καινοτόμο επιχειρηματικότητα»

Στο πλαίσιο αυτό, **οι πρωτοβουλίες που έχει πάρει ο ΣΕΒ** όπως είναι αυτό το μεγάλο ερευνητικό έργο, πρωτοβουλίες για την ενθάρρυνση της νέας επιχειρηματικότητας όπως το πρόγραμμα «Μαζί στην Εκκίνηση» σε συνεργασία με το ΕΜΠ, το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας και με τη συμμετοχή και άλλων Ανωτάτων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων αλλά και πολλές άλλες, είναι ένα ιδιαίτερα σημαντικό γεγονός, το οποίο συμβάλλει στην αλλαγή της ατζέντας. Βέβαια, η θεματολογία της δημόσιας συζήτησης δεν αλλάζει άμεσα και απαιτεί μακριά και επίπονη προσπάθεια. Επιπλέον, οι δημόσιες ατζέντες και πολιτικές χρειάζονται και **τεκμηρίωση**. Και εδώ πάλι ένα ενδιαφέρον φαινόμενο είναι ότι ενώ για 10-15 χρόνια υπήρξαν αρκετές έρευνες που έγιναν για την αγορά εργασίας, την αγορά εργασίας των αποφοίτων των ΑΕΙ (από το ΕΜΠ αρχικά, το ΤΕΕ και στη συνέχεια από όλα τα ιδρύματα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, τη Μορφωτική Αναπτυξιακή Πρωτοβουλία κ.α.) τις επιχειρήσεις και τους οικονομικούς κλάδους, τα τελευταία χρόνια έχουμε ένα έλλειμμα σχετικής τεκμηρίωσης, τώρα που - λόγω της βαθείας ύφεσης και της τεράστιας ανεργίας ιδίως των νέων- είναι περισσότερο απαραίτητη παρά ποτέ. **Στην κάλυψη του κενού τεκμηρίωσης συνεισφέρουν δύο πρωτοβουλίες του ΣΕΒ σε συνεργασία με το Εργαστήριο Βιομηχανικής & Ενεργειακής Οικονομίας του ΕΜΠ και το IOBE.** Η πρώτη αφορά την πραγματοποίηση **δύο μεγάλης κλίμακας διαδοχικών ερευνών πεδίου σε επιχειρήσεις** (2011 και 2013)² που έγιναν στις 2000 μεγαλύτερες ελληνικές επιχειρήσεις σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο. Η δεύτερη συνίσταται στη συστηματική λειτουργία **εννέα πάνελ** (με συμμετοχή εμπειρογνομώνων και άλλων εμπλεκόμενων από τον κόσμο της έρευνας, της τεχνολογίας, των επιχειρήσεων και τη δημόσια διοίκηση) σε συγκεκριμένα παραγωγικά και επιχειρηματικά συστήματα που αναπτύσσονται κατά μήκος αλυσίδων παραγωγής αξίας. Η ιδιαίτερη χρησιμότητα των ερευνών και των πάνελ έγκειται στο γεγονός ότι αποτυπώνουν και μάλιστα με ένα μη στατικό τρόπο- την εξέλιξη του παραγωγικού-επιχειρηματικού τομέα σε συνδυασμό με τον εντοπισμό κρίσιμων χαρακτηριστικών των παραγωγικών αλυσίδων αξίας (και όχι απλώς κλάδων) που αναδεικνύονται στο πλαίσιο των αντίστοιχων πάνελ. Αναδεικνύεται, επίσης, η ανάγκη αναβάθμισης ή και δημιουργίας συμπληρωματικών κρίκων και κατ' επέκταση εντοπίζονται οι συγκεκριμένες διαρθρωτικές αλλαγές που απαιτούνται σε κάθε παραγωγική αλυσίδα. Η συγκεκριμένη ερευνητική εμπειρία οδηγεί αβίαστα στο συμπέρασμα ότι χρειαζόμαστε ένα σύστημα παρακολούθησης όλων αυτών των περιοχών ενδιαφέροντος που θα πρέπει να συμπεριλαμβάνονται στην ατζέντα για την παραγωγική ανασυγκρότηση της ελληνικής οικονομίας και νομίζω ότι αναδεικνύεται ένα «πεδίο δόξης λαμπρόν» προς αυτή την κατεύθυνση, με την κινητοποίηση και συμμετοχή βεβαίως όλων των φορέων και κοινωνικών εταίρων.

---

² Η υλοποίηση των ερευνών πεδίου έγινε σε συνεργασία με την Public Issue.

Το πρόβλημα της ελλιπούς σύνδεσης των εγχώριων επιχειρήσεων με τα πανεπιστήμια οφείλεται σε αίτια που προέρχονται τόσο από την πλευρά των πανεπιστημίων όσο και από την πλευρά των επιχειρήσεων. Η επίπτωση αυτή έχει ως αποτέλεσμα τη μη **αποτελεσματική λειτουργία του συστήματος έρευνας και καινοτομίας** στη χώρα μας. Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι η παραγωγή καινοτομιών και η αξιοποίησή τους από νέες δραστηριότητες, είτε από υφιστάμενες επιχειρήσεις είτε από νέες, περνά από ένα σύστημα σχέσεων, κρίκων οι οποίοι υπάρχουν, διαμορφώνονται ή λείπουν. Πιο συγκεκριμένα, ένα μέρος της **ακαδημαϊκής κοινότητας** χαρακτηριζόταν και χαρακτηρίζεται από την αντίληψη ότι ο ρόλος των πανεπιστημίων είναι καθαρά επιστημονικός και ότι να πρέπει να συγχέεται με την παραγωγή πρακτικών εφαρμογών. Ταυτόχρονα, είχε και έχει την άποψη ότι η σύνδεση των πανεπιστημίων με τις επιχειρήσεις θα μπορούσε να αλλοιώσει το (δημόσιο) χαρακτήρα των πανεπιστημίων. Όμως γνωρίζουμε πολύ καλά από τη διεθνή εμπειρία ότι χωρίς την αλληλεπίδραση με τη βιομηχανία και την παραγωγή γενικότερα είναι πολύ δύσκολη η επιτυχής έκβαση όχι μόνο της εφαρμοσμένης αλλά και της βασικής έρευνας, ιδίως στα τεχνολογικά/πολυτεχνικά ιδρύματα.

Από την άλλη πλευρά όμως, και η **ζήτηση των επιχειρήσεων** για έρευνα είναι σε γενικές γραμμές χαμηλή, εξαιτίας του μικρού κατά μέσο όρο μεγέθους των ελληνικών επιχειρήσεων αλλά και της ακολουθούμενης στρατηγικής και πρακτικής πολλών ελληνικών επιχειρήσεων. Υπάρχουν όμως και καλά παραδείγματα, όπως ενδεικτικά μπορούμε να αναφέρουμε τον κλάδο της τσιμεντοβιομηχανίας, των τροφίμων και του αλουμινίου όπου για παράδειγμα έχουν λυθεί σε διαχρονική βάση προβλήματα με τη συμμετοχή και τη συμβολή των πανεπιστημίων. Παρά ταύτα, υπάρχει σημαντικός δρόμος ο οποίος πρέπει να διανυθεί σε αυτό το θέμα ώστε τέτοιες συνεργασίες να αποτελέσουν οργανικό και θεμελιακό στοιχείο της λειτουργίας τόσο των ερευνητικών και πανεπιστημιακών ιδρυμάτων όσο και των επιχειρήσεων.

Εκτός των προαναφερομένων, θα ήθελα να επισημάνω την **ανάγκη δημιουργίας νέων επιχειρήσεων εντάσεως γνώσης σε όλους τους τομείς**. Οι **τελευταίες έρευνες** που έγιναν από το IOBE, το Global Entrepreneurship Monitor, και άλλους οργανισμούς, φανερώνουν ότι, την περίοδο της κρίσης, υπάρχει αναπαραγωγή του παλιού μοντέλου των επιχειρήσεων που βρίσκονται πολύ κοντά στον τελικό καταναλωτή (εστίαση κ.α.). Τέτοιες δραστηριότητες είναι χρήσιμες για βιοπορισμό, όχι όμως χρήσιμες για να δώσουν δυναμική στο παραγωγικό σύστημα, να συνδέσουν τη γνώση με την καινοτομία και να οδηγήσουν σε νέα εγχειρήματα τα οποία θα δημιουργήσουν και νέες θέσεις εργασίας προς την κατεύθυνση της παραγωγικής ανασυγκρότησης. Εξάλλου, ένα από τα σημερινά προβλήματα που χαρακτηρίζει το δημόσιο διάλογο είναι η αντίληψη ότι η καινοτομία και η καινοτόμος επιχειρηματικότητα συνδέεται μόνο με τους κλάδους υψηλής τεχνολογίας. Η πείρα και η έρευνα έχουν δείξει ότι και οι κλάδοι της λεγόμενης

χαμηλής τεχνολογίας έχουν σημαντικό απόθεμα γνώσης, την οποία μπορούν να αξιοποιήσουν για την παραγωγή καινοτόμων προϊόντων. Λόγω του γεγονότος ότι η Ελλάδα έχει ορισμένα συγκριτικά πλεονεκτήματα στους αποκαλούμενους κλάδους χαμηλής τεχνολογίας, υπάρχει η δυνατότητα δημιουργίας καινοτόμων επιχειρήσεων σε αυτούς τους κλάδους όπως βεβαίως και σε κλάδους των υπηρεσιών. Η σημερινή συζήτηση, δηλαδή, για τη δημιουργία ενός κύματος νεοφυών επιχειρήσεων (start-ups) δεν θα πρέπει να αποτελέσει μια παγίδα που θα οδηγήσει σε εταιρείες-φούσκες, αλλά να δώσει τη δυνατότητα να ανανεωθεί ο επιχειρηματικός ιστός της χώρας και να δημιουργηθούν νέες ευκαιρίες απασχόλησης για ανθρώπους με καλό υπόβαθρο γνώσης τόσο τεχνολογικό όσο και επιχειρησιακό. Και νομίζω ότι η χώρα μας διαθέτει ένα τέτοιο ανθρώπινο δυναμικό που μπορεί να αξιοποιηθεί προς την κατεύθυνση δημιουργίας καινοτόμων επιχειρήσεων.

Ο ρόλος του εκπαιδευτικού συστήματος σε αυτό το ζήτημα είναι ιδιαίτερα σημαντικός, καθώς οι επιχειρηματικές ικανότητες μπορεί να μη διδάσκονται με τη στενή έννοια του όρου αλλά πάντως καλλιεργούνται. Πολλές έρευνες έχουν δείξει ότι βεβαίως και υπάρχει ένα ποσοστό των ανθρώπων που σε κάθε περίπτωση μπορούν να ξεκινήσουν και να προχωρήσουν μια επιχειρηματική δραστηριότητα γιατί έχουν το ταλέντο-χάρισμα. Ταυτόχρονα υπάρχει όμως και ένα ποσοστό που επίσης λόγω ιδιοσυγκρασιακών, πολιτισμικών και άλλων χαρακτηριστικών, δεν θα αναλάβει ποτέ ένα επιχειρηματικό εγχείρημα. Όμως, μια συστηματική καλλιέργεια επιχειρηματικής κουλτούρας και ικανοτήτων, ιδίως στους αποφοίτους των πανεπιστημίων και στους ερευνητές, θα έχει μια σημαντική θετική επίδραση στην πραγματοποίηση καινοτόμων και επιτυχημένων επιχειρηματικών εγχειρημάτων από την πλευρά τους, είτε μετά το τέλος των σπουδών τους, είτε αργότερα, όταν θα έχουν αποκτήσει και την ανάλογη εργασιακή εμπειρία και πρακτική γνώση.

Επίσης, ακόμα κι αν δουλέψουν σε **άλλους οργανισμούς ή επιχειρήσεις**, το να μάθουν να σκέπτονται με έναν τρόπο που συνδέει την πρωτοβουλία και τη δημιουργικότητα με την ανάπτυξη συγκεκριμένων δραστηριοτήτων και επιχειρηματικών εγχειρημάτων είναι εξίσου θετικό, καθώς θα προσδώσει δυναμική και στις υφιστάμενες επιχειρήσεις. Διότι δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι ένα μέρος της επιχειρηματικότητας, η εταιρική επιχειρηματικότητα, προέρχεται από τις υφιστάμενες επιχειρήσεις, που αναπτύσσουν νέες δραστηριότητες, νέα business units, κ.λπ.

Επομένως, η εισαγωγή στην πανεπιστημιακή εκπαίδευση (ανεξαρτήτως επιστημονικού και γνωσιακού αντικειμένου) κύκλων μαθημάτων που συνδέονται με την οικονομία, τη διοίκηση και την επιχειρηματική πρακτική, η καλλιέργεια ενός κλίματος και συγκεκριμένων δράσεων που ευνοούν την ανάπτυξη δεξιοτήτων, επιχειρησιακών ικανοτήτων, στάσεων, νοοτροπιών και πρακτικών που συνδέονται

με την ανάληψη πρωτοβουλιών, τη δημιουργικότητα και την ανάπτυξη καινοτομιών και η οργανωμένη συμμετοχή των σπουδαστών και των ερευνητών στον σχεδιασμό και την υλοποίηση συγκεκριμένων εγχειρημάτων μπορεί να συμβάλλει τόσο στην κινητοποίηση και την ανάληψη πρωτοβουλιών για την καλύτερη πρακτική αξιοποίηση της γνώσης που παράγεται στα πανεπιστήμια, όσο και πολύ περισσότερο στη δημιουργία νέων καινοτόμων επιχειρήσεων και κατ'επέκταση στην αλλαγή του επιχειρηματικού προτύπου των υφιστάμενων επιχειρήσεων.